

De armoede op het platteland onder de loep

Deze nota bevat een samenvatting van enkele reacties op de presentatie van de Belgische studie POCICO over armoede in de stad en op het platteland (in het kader van het Federaal Wetenschapsbeleid).

I. METHODE EN ANALYSE

1. **Wat de methode betreft**, is de studie op meerdere vlakken interessant. Ze legt een synthetische armoede-index voor die steunt op 138 variabelen uit de EU-SILC-enquête. Aangezien arm zijn meer impliceert dan het moeilijk hebben om de eindjes aan elkaar te knopen, ziet het ernaar uit dat met deze index vooruitgang is geboekt. Bovendien steunen deze variabelen op individuele gegevens, waardoor subtiele verschijnselen niet door gemiddeldes opgeslorpt worden. Daarnaast mikt POCICO op het belang van een meer verfijnde analyse van de armoede op basis van de ruimtelijke spreiding ervan.

Met het oog op toekomstige werkzaamheden stellen we voor om de volgende methodologische items verder uit te werken:

- **Co-constructie:** Het project 'onderzoek - actie – vorming: Een andere benadering van armoede-indicatoren' (2004) benadrukt het belang van de kruising van verschillende vormen van kennis die afkomstig zijn van de mensen die in armoede leven (afgevaardigden van de verenigingen die hen mandateren), de wetenschappelijke wereld, de administraties en de sociale partners:

“Een wezenlijke innovatie van het AVA (Algemeen Verslag over de Armoede, 1994) bestaat erin dat heel arme mensen bij de uitwerking ervan betrokken werden. Deze methode heeft vooral aangetoond (...) dat heel arme mensen voor een wezenlijke dimensie zorgen bij de uitdieping van kwesties in verband met armoede (...).”

<http://www.armoedebestrijding.be/publicatiessteunpuntindicatoren.htm>

- **Deconstructie:** Antoniem voor synthese. Naast de berekening van een synthetische index, benadrukken we het belang van de analyse van het oorzakelijk verband tussen de verschillende bestanddelen van een dergelijke index. De (politieke) actie die erop zou steunen, zou er nog meer bakens in vinden om de prioritaire werkzaamheden te bepalen.
- **Herverdeling:** De armoede bestuderen is één aspect; nadenken over ongelijkheden is nog iets anders. De studies over armoede zouden de

ongelijkheden ook in hun perspectief moeten plaatsen, zoals de Gini-index het bijvoorbeeld toelaat.

- **De historiciteit:** In plaats van dwarsdoorsneden uit te voeren, kan men beter aan de hand van een longitudinaal onderzoek het traject van de mensen volgen en bijgevolg
 - achterhalen of de armoede van voorbijgaande, terugkerende of blijvende aard is;
 - bepaalde oorzakelijke verbanden achterhalen tussen gebeurtenissen (sociale bescherming, tewerkstelling, gebeurtenissen binnen het gezin, verhuizingen – met name voor de mensen ‘die de stad ontvlucht zijn’ – ...) en ten slotte
 - evalueren of de beleidsvormen efficiënt zijn.

2. **Op basis van de gegevens over de huishoudens** kunnen we enkele trends vaststellen:

- Het platteland **staat op de 2de plaats** wat het aantal arme huishoudens (14%) betreft, ten opzichte van 21% in de stadscentra (voor de inwoners van de andere stedelijke ruimtes, met 12%, en die van de ‘tussenruimtes’, met 8%).
- De **meest intense armoede is minder aanwezig op het platteland** (10% van de armste huishoudens). De huishoudens die net iets minder arm zijn (met andere woorden: deze die tot de 10% - 15% armste huishoudens behoren), zijn daarentegen oververtegenwoordigd op het platteland.
- Meestal zijn de armoedepercentages het hoogst in de stadscentra. Bepaalde gezinscategorieën lijken echter nog meer moeilijkheden te ondervinden op het platteland: **alleenstaanden, eenoudergezinnen en mensen ouder dan 64 jaar**.

Onze ervaring op het terrein bevestigt de vaststelling dat armoede op het platteland wel degelijk aanwezig is. Wat de cijfers niet aantonen, is dat ze nog meer **verborgen en verspreid is** dan in de steden.

Naar de toekomst toe, zou men de analyse van de **profielen van de armen die op het platteland wonen, kunnen verfijnen** door ervoor te pleiten dat er nog meer enquêtes in EU-SILC afgenomen zouden worden. In grote delen van het Waalse platteland werd immers geen enkel huishouden ondervraagd. Bijgevolg kan men ervan uitgaan dat met name landbouwers of campingbewoners nauwelijks in het onderzoek opgenomen werden, terwijl hun leefomstandigheden vaak ruw zijn.

3. **Contextuele variabelen** brengen bijkomende gegevens aan het licht.

Aan de hand van een voorbeeld benadrukken we het belang van de verbanden die tussen de gegevens gelegd moeten worden:

- De kaart van de index van de **kostprijs van woningen** (berekend op basis van de verkoopprijzen van vastgoed) laat ons vermoeden dat wonen op het platteland een zinvolle strategie is (voor sommigen zelfs een overlevingsstrategie).
- Toch is het (private of openbare) **huurwoningenbestand** er beperkt. Dit drijft sommige mensen ertoe om eigenaar te worden terwijl hun situatie dit niet toelaat, met alle risico's op een te grote schuldenlast of onderhoudsproblemen die hieruit kunnen voortvloeien.

- **De valstrik van de brandstof:** POCICO benadrukt dat een goed aanbod inzake openbaar vervoer de synthetische armoede-index zal reduceren. Op de kaart die het aanbod ter zake illustreert, worden alle moeilijkheden voor de (Waalse) plattelandsbewoners duidelijk. Daarom is het niet verrassend dat de auto er onontbeerlijk is, wat een impact heeft op andere posten van het gezinsbudget.

II. (LOKALE) (POLITIEKE) ACTIE

Net als de analyse, is de actie op het terrein onontbeerlijk, waarbij men zich afvraagt of de maatregelen de positie van de meest kansarmen werkelijk verbeteren.

1. **Een methode uitwerken waarbij mensen in armoede inspraak hebben**, is essentieel voor de (gemeentelijke) politieke actie. Hierdoor kan men acties voeren die ondersteunen wat de arme gezinnen zelf op touw zetten. Men moet absoluut openstaan voor dialoog en voor conflicten. Hiertoe komt het erop aan stappen te ondernemen om de betrokkenen te ontmoeten. Het feit dat mensen in armoede op het platteland zo verspreid zijn, vormt een bijkomende moeilijkheid om hen te verenigen.
2. **'De maatschappij' voor armoede sensibiliseren**, is belangrijk om mensen bewust te maken voor de structurele oorzaken ervan. Of mensen in armoede nu in campings of in sociale woningen leven, doorgaans wordt er minachtend over gedaan; nog meer op het platteland trouwens.

“De neiging naar de verplichting tot activering (...) zorgt ervoor dat de betrokkene een soort schuldgevoel krijgt en dat de gemeenschap enigszins achterdochtig blijft: men moet de toegekende financiële steun en zelfs de aangeboden sociale begeleiding steeds meer ‘verdiene!’”

(‘Collège régional de prospective de Wallonie’, 2010)

3. **Om de mensen over hun rechten te informeren**, is er nood aan een (pro)actieve aanpak. Men stelt immers vast dat er meer mensen in armoede op het platteland dan in steden beslissen om geen beroep te doen¹ op hun rechten.
4. **Een 360° visie ontwikkelen**, bestaat erin zoveel mogelijk te anticiperen op de impact van de beleidsmaatregelen in wording, ook op het vlak van sociale rechtvaardigheid.

“Solidariteit wordt vaak opgevat met het oog op de doelgroepen van de sociale actie terwijl men ze op een preventievere manier zou moeten uitdenken, met andere woorden: door ervoor te zorgen dat geen enkel beleid tot armoede zou leiden.”

(Transrural Initiatives, 2009)

¹ Zo wordt verwezen naar het feit dat men geen gebruik maakt van zijn (sociale) basisrechten ten gevolge van de complexiteit van de stappen die ondernomen dienen te worden of uit vrees om door de burens of instellingen gestigmatiseerd te worden.

III. OM AF TE RONDEN: COMPLEXITEIT

Het platteland is niet homogeen. Zowel voor de analyse als voor de actie op het terrein moet men zich absoluut voor die complexiteit openstellen. Men begint eindelijk inzicht te krijgen in een verborgen, gespreide en complexe werkelijkheid waarin het belangrijk is dat de armen erkende en goed geïnformeerde spelers zijn, opdat ze de oorzaken van armoede zouden kunnen bestrijden.

Marie Bourgeois (m.bourgeois@frw.be) – Fondation Rurale de Wallonie²
9 april 2013

² De FRW helpt gemeenten bij de verwezenlijking van hun plattelandsontwikkelingsstrategie, door met name de burgerparticipatie te organiseren (www.frw.be).